

Й. Черній. Марійка-чаклунка, 1981. Карт., зм. техн., 57х66

Й. Черній. Радість, 1981. Оргаліт, зміш. техн., 79х69

Й. Черній. На базар, 1981. Оргаліт, зміш. техн., 68х67

УДК 730.071.1 (477.87)

Людмила КОРЖ-РАДЬКО,
доцент Закарпатського художнього інституту,
заслужений художник України,
м. Ужгород, Україна

ГРАФІЧНІ СЕРІЇ БОГДАНА КОРЖА

Корж-Радько Л. А. Графічні серії Богдана Коржа. У статті висвітлюється формування тематики та графічної стилістики митця на тлі загальних тенденцій у мистецтві, зокрема, на прикладах графічної спадщини провідних скульпторів ХХ ст. Досліджується взаємозв'язок скульптури і графіки у творчості митця та впливи на індивідуальний авторський почерк. Стаття акцентує увагу на багатогранності художніх пошуків Б. Коржа і відкриває ще одну сторінку його творчості – невідомий світ графічних образів. Стаття присвячена розгляду та аналізу раніше невідомих графічних творів нашого сучасника – закарпатського скульптора Богдана Коржа.

Ключові слова: графіка, скульптура, творчість, впливи, характерні особливості.

Корж-Радько Л. А. Графические серии Богдана Коржа. В статье освещается формирование тематики и графической стилистики художника на фоне общих тенденций в искусстве, в частности, на примерах графического наследия ведущих скульпторов ХХ в. Изучается взаимосвязь между скульптурой и графикой в творчестве автора и влияния на индивидуальный творческий почерк. Статья акцентирует внимание на многогранности художественных поисков Б. Коржа и открывает еще одну страницу его творчества – неизвестный мир графических образов. Статья посвящена рассмотрению и анализу ранее неизвестных графических произведений нашего современника – закарпатского скульптора Богдана Коржа.

Ключевые слова: графика, скульптура, творчество, влияния, характерные особенности.

Korzh-Radko L. A. Unknown world of graphic images of Transcarpathian sculptor Bogdan Korzh. The article highlights the formation of themes and graphic style of the artist within the context of trends in art and in particular the examples of graphic heritage of leading sculptors of the twentieth century. The article deals with the formation of themes and graphic style of the artist within the context of art trends, in particular, the examples of graphic heritage of leading sculptors of the twentieth century. We study the relationship of sculpture and graphics to the artist and the impact on the individual author's style. The article focuses on the involvement of the author's style to European historical and artistic process and opens another page of his work – the unknown world of graphic images. The article is devoted to the review and analysis of previously unknown works by our contemporary Transcarpathian graphicsculptor Bogdan Korzh.

Keywords: Graphics, sculpture, creativity, influence, characteristic features.

Постановка проблеми. Перші графічні серії Богдан Корж започаткував у 1970-х рр., в той час, коли формування молоді творчої особистості відбувалось одночасно з їхнім створенням, а етапи розвитку ніби ілюструвались рисунками. Ці роботи можна розділити на декілька періодів як за розмірами, так і за тематикою і трактуванням форми. Перші листи були зроблені ще під час навчання в Ужгородському училищі прикладного мистецтва. Вийшовши на новий якісний рівень, продовжені в м. Львів, де молодий автор здобував освіту вже в стінах Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. Наступний етап – під час служби у збройних військах тодішнього СРСР та потому – під час викладання в рідному художньому училищі. Тому дослідження і аналіз цих робіт висвітлює не тільки становлення автора і різноманітні впливи на його творчість, але одночасно за ними можна прослідкувати настрої та мистецькі тенденції розвитку прогресивної художньої молоді тогочасної Західної України. Графіка Б. Коржа як «щоденник» фіксує нові віяння, пошуки та творчі досягнення в середовищі студентства і молодих митців західних регіонів країни, куди інформація про прогресивні сучасні світові тенденції хоча і поступала із запізненням, але все ж випереджала інші регіони Центральної та Східної України.

Основним спрямуванням творчості Богдана Коржа є, безумовно, скульптура, якою він з початку 1980-х рр. активно презентує своє мистецтво в Україні та за її кордоном. У роботі скульптор надає перевагу більш твердим матеріалам – у камені він полюбить працювати в мармурі, граніті, травертині, габро. Наступним обраним матеріалом є бронза, в яку, при можливості, переводить свої спочатку виліплені в глині роботи. Б. Корж є майстром портретного жанру: ним виконана галерея портретів відомих і менш відомих людей, як в круглій скульптурі, так і в рельєфі. Камінь використовує переважно для монументальних робіт та для камерної пластики: стилізованих жіночих ню та абстрагованих композиційних форм. Але існує ще одна сторона його творчості, яка дотепер була і є невідомою – це сотні графічних листів, які укладаються в тематичні серії з різних періодів його життя.

Графічні композиції в більшості були створені в молоді роки, коли митець активно досліджує і реагує на все, що відбувається у світі, у мистецтві і, зрештою, в самому собі. Тому за цими творами можна легко прослідкувати, як формувалися творчий почерк та життєве кредо автора.

Богдан Корж присвятив себе повністю скульптурі і не надавав особливого значення своїм, переважно чорно-білим, композиційним рисункам. Створював їх спонтанно, а подекуди й усвідомлено, фіксуючи зміни та настрої свого власного «я» і ситуації довкола себе. Тим вони і є надзвичайно цікаві, але, окрім певного самодослідження та самоаналізу, це є серія високохудожніх рисунків, кожний з яких не повторюється, а розвиває і продовжує розпочату пластичну лінію образів, демонструючи невичерпність ідей та варіантів композиційних пошуків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Найбільше уваги дослідженню творчості митця приділила мистецтвознавець Оксана Гаврош у вступній статті до альбому «Вибране» [1], у передмові до персонального каталогу 2013 року [2] та в публікації до мистецького часопису «Артанія» за 2014 рік [3]. У цих дослідженнях автор основний акцент робить на становленні Коржа як скульптора, підсумовуючи його досягнення та аналізуючи творчий спадок у пластиці. Влучно характеризує доробок скульптора висновок мистецтвознавця: «Сьогодні творчі пошуки скульптора вирізняє прагнення до образних узагальнень і символіко-метафоричного сенсу. Основа мистецтва Богдана Коржа – концепції метафізичного характеру. Він цілком реалізував себе як художник-мислитель, поринувши у вир мінливих експериментів із формою й матеріалом» [3:142]. До висвітлення теми творчості Б. Коржа в різний час звертались Петро Ходанич, Володимир Мишанич та інші [4:86-87].

Народний художник України, відомий закарпатський живописець Ернест Кондратович у далекому 1993 році так відгукувався про персональну виставку скульптора: «Що стосується творів Богдана Коржа, то їм можна дати коротку, але на мою думку, вагому критику: вони насичені внутрішньою динамікою, наповнені справжнім ліризмом, зовнішньою (але не поверхневою) красою» [5].

Мета статті. Завданням цієї статті є привернути увагу до невідомої сторінки діяльності закарпатського майстра пластики Б. Коржа – графічних серій, що були створені у 1970-1980-х рр., зацікавити читача і довести, що цей доробок є невід'ємною частиною творчості митця, який допомагає нам більш об'ємно уявити постать митця та його місце в загальноукраїнському мистецькому контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування світогляду молодого митця відбувається ще з дитинства під впливом багатьох чинників: народження та перші роки життя в Чехословаччині, переїзд батьків до Радянського Союзу та політична ситуація в країні. Все це дисонує з патріотичним вихованням в національно свідомій родині репатріантів та викликає внутрішній протест, який виливався в дитячих малюнках на полях першого власного «Кобзаря» Т. Шевченка, якого подарували батьки за успішне завершення 1 класу. Ці перші малюнки шаблук, гармат, козаків та тризубів з часом пішли у «підпілля» і трансформувались на складні абстраговані символи.

Після повернення на Батьківщину родина оселяється в місті Хуст, де Богдан здобуває початкову освіту, а у 1968 році вступає до Ужгородського училища прикладного мистецтва на відділ «Художнього металу». За іронією долі в серпні цього ж року новоспечений студент стає свідком, як радянські танки їдуть через Ужгород на захід, а один із танкістів, не впоравшись з керуванням, врізається в стіну будинку в районі тодішньої площі Воз'єднання. Таким чином, Радянський Союз знаменує тридцятую річницю Карпатської України введенням військ в буремну Чехословаччину. На знак протесту моло-

дий художник вирізає в гумі тризуб і штампує національним символом все, що вдається для цього використати, – напевне, це і був його перший естамп.

Адаптація в новому середовищі відбувається під впливом таких знакових для молодого митця та для Ужгорода харизматичних особистостей як: Павло Бездір, Ечі Семан, Йосип Пал та інші. Першим тогочасним графічним спробам, окрім соціально-протестних настроїв, притаманні максималістські та романтичні юнацькі теми: драматизм нерозділеного кохання, незадоволення собою, проблема пошуку власного місця в суспільстві, а звідси – самотність (іл. 1-4). Знайомство з Павлом Бездіром – яскравою особистістю, гуру закарпатської творчої молоді, відчувається не тільки в творчих роботах, але і в світогляді, юнацьких філософських переконаннях, захопленні йогою та голодуванням. Для виконання графічних листів обираються прості підручні матеріали: блокнот, кулькова та автоматична ручка, монотипія, туш, перо, рідше – олівець. Цей вибір теж зумовлений прикладами творчості П. Бездіра, але принцип застосування стає іншим, образна мова поступово набуває ознак індивідуальності.

Іл. 1. Зустріч в тунелі

Іл. 2. Повалені. 1972

Іл. 3. Трон. 1972

Іл. 4. Колючки і бульбашки. 1973

В цей час Б. Корж багато читає, захоплюється фантастикою, зокрема культовими в той час творами «Кульбабове вино» та «451° по Фаренгейту» Рея

Бредбері. Також багато мандрує: велике враження справляє студентська поїздка по країнах радянської Прибалтики та безпосереднє знайомство з унікальними роботами М. Чюрльоніса (синтез музики і живопису). Часто відвідує Чехословаччину, де у батьків залишилось багато друзів з років навчання в Українському вільному та Карловому університетах у Празі. Батьки товаришували з родинами Миколи Галагана – відомого державного, політичного та громадського діяча та Степана Ключурака – президента Гуцульської республіки, донька якого – Ольга – була близькою подругою мами Богдана Коржа. Під час цих поїздок молодий студент відвідує всі, які тільки було можливо, празькі музеї та галереї. Нові знання та віяння привносять у творчість молодого митця сучасні мотиви, додаючи роботам складності побудови та багатство символіки.

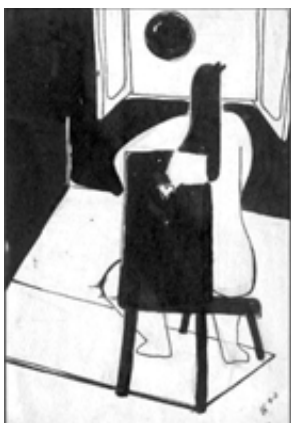
Самоосвіта проходить швидко і на зміну захопленню ідеями боротьби Добра зі Злом Р. Бредбері приходять нові автори. Надзвичайно велике враження справляє на художника останній роман Германа Гессе «Гра в бісер», який став одкровенням для багатьох читачів. Зачитується в цей час він і В. Вітменом, новатором вільного вірша, головна книга якого «Листя трави» сповідує ідеї всесвітнього братства людей, позитивних наук, любові і товариства. Під цими новітніми космічними ідеями близькості до природи світогляд молодого митця розширюється, відкриваючи нові горизонти. На притаманну бунтарську символіку образного ряду перших творів, яка перегукується з соціально активною життєвою позицією автора, нашаровуються свіжі загальноєвропейські мистецькі тенденції, які набувають нового космополітичного характеру.

По завершенні навчання в Ужгородському училищі та мріючи про скульптуру, у 1973 р. Богдан вступає на відділення кераміки Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва, обравши за фах саме кераміку, яка має безпосередній стосунок до роботи з об'ємом та глиною, і не полишає розробляти свої графічні серії. Різноманітне культурно-мистецьке середовище Львова захоплює, з'являється більше інформації, нові орієнтири та нові знайомства. Поступово світ образів та графічна мова ускладнюються і одночасно відточується графічна майстерність (іл. 5-8). У композиціях з'являється геометрично-декоративна побудова площини, гра з формами та ритмами, що перегукується з футуристично-конструктивістськими пошуками авангардиста початку ХХ ст. Олександра Родченка [6].

Захоплення норвезьким живописцем та графіком Едвардом Мунком [7], символістом, який вважається предтечею експресіонізму, та ранніми роботами швейцарського художника Ганса Ерні [8] додають творчості молодого художника елементів метафізики та експресивних пошуків їх графічного втілення. Також у цей час молодого митця надихає творчість таких скульпторів як Мур, Бурдель, Мештрович, Архипенко, інформація про творчий шлях яких в цей час стає доступною. Усі набуті знання та враження акумулюються і, синтезуючись, творчо

вдосконалюються та трансформуються в нові композиції. Стилiстика останнiх робiт вiдрiзняється своєю пiдкресленою виразнiстю, динамiчнiстю, пластичнiстю образи набувають певної об'ємностi, скульптурностi. Графiчна мова позбавлена нюансiв, напiвтонiв та невизначеностi, всi елементи: лiнii, плями – максимумно напруженi i пiдкреслено важливи. Графiка цього перiоду будується в основному на перетинах прямих лiнii, геометричних формах, якi, переплiтаючись, створюють динамiчну, активну композицiю, що вибухає своєю енергiєю. Присутнє враження тривимiрностi, рельєфностi плоского зображення на паперi, яке, безумовно, спричиняє захоплення скульптурою.

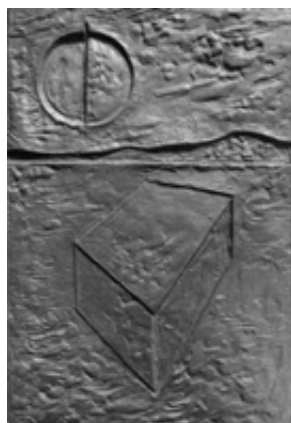
рисувати – це означає – вмити мислити [9]. В iсторiї є багато прикладiв визначних графiкiв, якi займались скульптурою, i навпаки, серед них метри скульптури ХХ столiття: Генрi Мур та Ернест Барлах. Г. Мур – британський скульптор знакiв-символiв, який вiльно пересувався мiж фiгуративним мистецтвом i абстракцiєю. Його серii рисункiв баланують на межi документального репортажу й iсторичного гротеску, де людськi постатi позбавленi iндивiдуальностi. Основна фiгура експресiонiзму в скульптурi – Е. Барлах – був видатним не тiльки скульптором, але i графiком-iлюстратором так само, як i його спiввiтчизниця Кете Кольвiц [10]. I таких прикладiв багато.

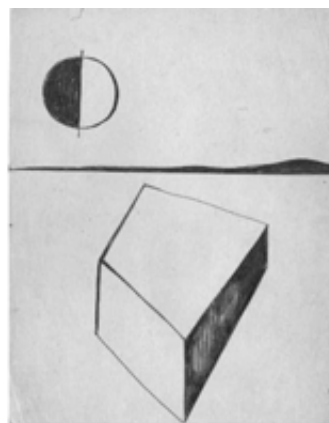
Іл. 5. Перед вікном. 1997

Іл. 6. Римлянин. 1976

Іл. 9. Метафізичний пейзаж. 1988. Теракота

Іл. 10. Метафізичний пейзаж. 1978. Папір, туш

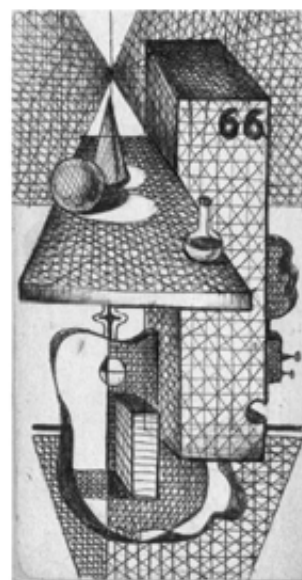
Іл. 7. Місто. 1977

Іл. 8. Бюрократ. 1977

Іл. 11. Метафізичний натюр-морт. 1988. Папір, ручка

Іл. 12. Метафізичний натюр-морт. 1978. Теракота

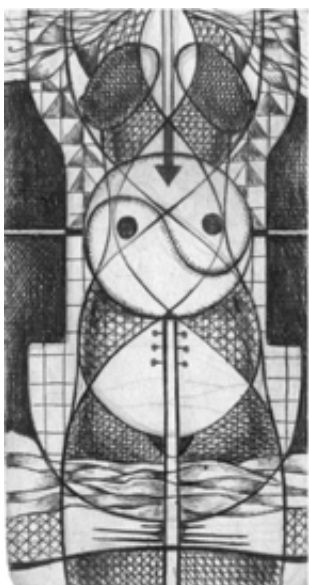
Графiчні роботи цього перiоду демонструють цiлий парад пластичних iдей, в яких зображенi символи нiби механiчно нашаровуються один на один, створюючи метафiзичнi ситуацiї, прочитання яких потребує уваги й зосередженостi глядача. Цi пошуки потiм служать автору базою даних композицiйних схем для майбутнiх втiлень в об'ємах та формах (iл. 9-12).

Для творчостi багатьох скульпторiв є характерним поєднання графiчної та пластичної мови самовираження. Художник завжди фiксує свої думки на паперi, хоча Б. Корж i любить жартувати, що він скульптор, а не художник, розумiючи що цi поняття неподiльнi. Один з найбільш видатних скульпторiв ХХ ст. Емiль Антуан Бурдель вважав, що вмити

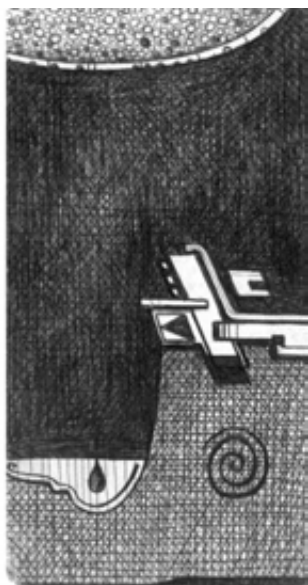
Богдан Корж в перiод навчання у Львовi, окрiм абстрактно-метафiзичних пошукiв, часто звертається до портретного жанру, зокрема, i автопортретiв, якi видiляються своєю психологiчною зосередженiстю, цiльнiстю образу, пiдсиленою внутрiшньою емоцiйнiстю (iл. 13-16).

У графiчних листах молодого автора відчувається мiцна рука та стилiстика скульптора, яка не схильна до описовостi, розвитку сюжету, змальову-

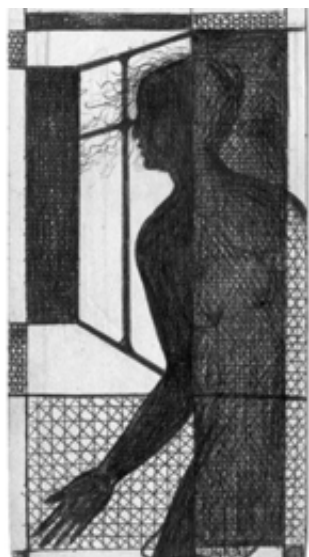
вання побуту, але більшою мірою тяжіє до узагальнення і типізації. Скульптурність зображення підкреслюють напруженість ліній і форм, змістова наповненість графічних образів, оптична ілюзорність рельєфності площини. Техніка сама по собі не цікавить автора, він обирає прості доступні матеріали, які завжди є під рукою, досягаючи цими мінімальними засобами максимальної виразності. За ці періоди створені десятки різних за розмірами і тематикою серій, що змінюють одна одну, складаючи калейдоскоп ідей, які сприймаються як проекти майбутніх тривимірних об'єктів. З часом деякі з них і були втілені автором в об'єми з каменю або відлиті в бронзі рельєфи (іл. 17-20).

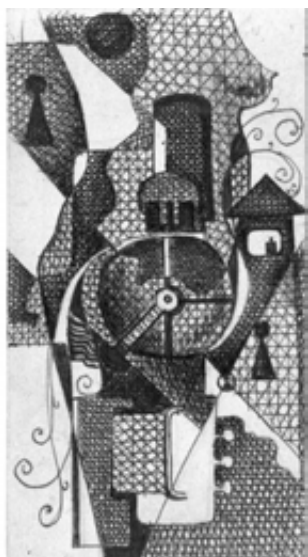
Іл. 13. Інь-Янь. 1980

Іл. 14. Крапля. 1981

Іл. 15. Розірваний простір. 1977

Іл. 16. В караулі. 1981

У 90-х роках ХХ ст. один знайомий скульптор, виїжджаючи на постійне місце проживання за кордон, пропонував Б. Коржу викупити ці графічні серії як ескізи до об'ємних пластик. Звичайно, що автор відмовився від цієї пропозиції і сам ніколи не виставляє їх на загал, презентуючи на звітних ви-

ставках тільки свою скульптуру. Створенню цих листів Корж віддавав впродовж багатьох років: навчання, служби у війську, під час викладання в училищі – і, можливо, тому автор їх не презентує, адже вони занадто автобіографічні та ілюструють, в першу чергу, його самого.

Висновки і перспективи. Графічним роботам Богдана Коржа притаманна власна графічна мова, яка впізнається одразу і без усякого сумніву. Її характерною особливістю є безумовна приналежність до руки скульптора, що прочитується при першому погляді на динамічні, чітко модельовані, безапеляційні листи. Переважно виконані простими технічними засобами: кулькова ручка, туш, перо. Складні образи зашифровані в символи, для прочитання яких автор дає підказки: стрілки, хрестики, пунктири, колючий дріт, цифри, коди тощо. Такий зображальний прийом «езопової мови» викликаний не тільки багатолінійністю сюжетних переплетінь, а й тогочасним партійно-репресивним суспільством. При поверненні після навчання на Закарпаття до Коржа був прикріплений ярлик «абстракціоніст-антирадянщик», принаймні так його відрекомендували «митці» від номенклатури. На перший погляд, графічні композиції сприймаються як декоративно-площинні абстракції, але при спробі глибшого проникнення в прочитання кодів відкриваються буремність духу, внутрішній протест, молодечий запал. Чітко модельовані образи демонструють сформовану особистість і стійку життєву позицію автора. Вони немов викарбувані в металі, своїми впевненими напруженими лініями та чіткими динамічними штрихами нагадують техніку чеканки, яку Б. Корж вивчав ще під час практичних занять в училищі (іл. 21-24).

Без сумнівів, напівтонів і нюансів, все максимально виразно, об'ємно, з перспективними заглибленнями – майже фізичне відчуття об'ємності, рельєфності зображення. Ці графічні композиції є невід'ємною частиною творчості закарпатського скульптора Коржа Богдана і неодмінно мають зайняти своє місце в майбутніх експозиціях та в українському сучасному мистецтві.

Іл. 17. Автопортрет. 1976

Іл. 18. Студент. 1975

Іл. 19. Портрет. 1975

Іл. 20. Фізик. 1974

Іл. 21. Метаморфоза. I. 2003. Бронза

Іл. 22. Метаморфоза. I. 1979. Папір, кулькова ручка

Іл. 23. Метаморфоза. II. 2003. Бронза

Іл. 24. Метаморфоза. II. 1979. Папір, кулькова ручка

ЛІТЕРАТУРА

1. Корж Богдан. Вибране [Образотворчий матеріал]: [альбом] / Богдан Корж, Людмила Радько; передм. О. Гаврош. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2007. – 74 с.: кольор. іл. – Текст укр. та англ. мовами.
2. Богдан Корж [Образотворчий матеріал]: скульптур. портрет, медальне мистецтво, скульптура малих форм, садово-паркова та монумент. скульптура: [альбом] / передм. О. Гаврош. – Ужгород: Вид-во Олександри Гаркуші, 2013. – 32 с.: кольор. іл.
3. Гаврош Оксана. Богдан Корж – скульптор, який витесав себе / О. Гаврош // Артанія. – 2014. – Кн. 34-35. – № 1-2. – С. 136-142 : кольор. іл.
4. Мишанич В. В. Митці Закарпаття. Літературні портрети / В. В. Мишанич. – Ужгород: КП Ужгородська міська друкарня, 2014. – 424 с.
5. Рукопис. – З власного архіву Б. Коржа.
6. Родченко А. М., Степанова В. Ф.: [альбом] / сост. и авт. вступ. ст. А. Н. Лаврентьев. – М.: Книга, 1989. – 160 с. – (Мастера советского книжного искусства).
7. Werner Timm. Edvard Munch : Graphik / W. Timm. – Berlin, 1979. – 314 s. – ill.
8. Сапего И. Г. Ганс Ернст : [альбом] / И. Г. Сапего. – М.: Искусство, 1970. – 104 с.: ил. – (Зарубежное искусство 20 века).
9. Стародубова В. В. Бурдель : [альбом] / В. В. Стародубова. – М.: Искусство, 1970. – 176 с.: ил. – (Зарубежное искусство 20 века).
10. Валериус С. Прогрессивная скульптура XX века / С. Валериус. – М.: Изобразительное искусство, 1973. – 420 с.: ил.